

Catàleg ornitològic de l'espai natural de can Cabanyes

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2009

159

El Catàleg Ornitològic de l'Espai Natural de can Cabanyes és un treball de recerca¹ destinat a informar de la diversitat ornitològica de l'Espai Natural de can Cabanyes, situat a la riba dreta del riu Congost, entre Montmeló i Granollers. Aquesta informació s'ha obtingut mitjançant l'observació de camp i la presa de dades, tals com les espècies observades, el lloc on s'han observat o el comportament de cada animal (què està fent). Aquesta part pràctica del treball s'ha portat a terme des de juliol de 2008 fins a desembre del mateix any. La part teòrica consta principalment de dos apartats: introducció i resultats. La primera part consisteix en la cerca d'informació, hi ha una localització i descripció breu de l'ambient estudiat, i s'explica el concepte de migració (definició, causes, tipus i comportaments d'espècies específiques, com ara *Hirundo rustica* i *Merops apiaster*, durant la migració). La segona part correspon als resultats obtinguts en el treball pràctic: metodologia utilitzada, informació de cada espècie observada i dades addicionals com ara fotografies, dibuixos i taules d'abundància de cada espècie. Altres apartats com les conclusions (valoració del treball i problemes sorgits), llista final d'espècies per accedir ràpidament a la informació, fotografia o dibuix i taula de cada una, complementen el treball. Cal dir que tots els dibuixos i fotografies presents al treball han estat fets per mi, tret que s'especifiqui el contrari.

Localització i descripció de l'ambient estudiat

L'Espai Natural de can Cabanyes està situat uns 200 metres més amunt de la rotonda del polígon Congost. Està dividit en dues zones: el bosc de can Cabanyes, que ocupa 2,67 hectàrees, i l'aiguamoll, amb una superfície de 5,57 hectàrees. També hi podem trobar el

¹ Aquest treball va quedar finalista del premi Camí Ral de treballs de recerca de batxillerat, convocat pel Centre d'Estudis de Granollers per al curs 2008/09, i es pot consultar a l'Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers (Arxiu Comarcal del Vallès Oriental) i a la biblioteca de l'Associació Cultural de Granollers. Presentat a l'IES Montmeló, va tenir com a tutor el professor Ferran J. Lloret.

Fig. 1. Localització exacta de l'espai natural de can Cabanyes

Centre d'Educació Ambiental, on es duen a terme diverses activitats educatives, i també informació sobre el lloc, una zona de pícnic i diversos panells informatius en diferents punts de la zona.

Can Cabanyes va sorgir d'un projecte per clausurar l'antic abocador de residus de Palou i recuperar l'entorn fluvial del riu Congost, finançat pel Fons de Cohesió de la Unió Europea. Està catalogat com a Espai d'Interès Municipal (ENIM) i pertany a la Red Natura 2000.

A l'aiguamoll abunden el canyís (*Phragmites australis*) i la boga (*Typha spp.*). Les zones poc profundes són habitades pel gram d'aigua (*Paspalum distichum*) i el creixen bord (*Aplum nodiflorum*). Altres espècies vegetals són el lliri groc (*Iris pseudacorus*) o el jonc comú (*Scirpus holoschoenus*). Tota aquesta vegetació serveix de refugi i font d'aliment per a espècies d'aus adaptades a zones humides, com són l'ànec collverd (*Anas platyrhynchos*), la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*) o el cabusset (*Tachybaptus ruficollis*), aquest amb una parella nidificant. La funció principal d'aquest herbassar és la de depuradora natural d'aigües residuals. Rep un cabal diari de 260 m³ d'aigües provinents de l'estació depuradora d'aigües residuals (EDAR), situada a l'altre costat del riu. Aquesta aigua circula durant 40 dies entre la vegetació abans esmentada, perquè disminueixin les concentracions de nitrogen, fòsfor i matèrica orgànica, i després retorna al riu.

El bosc de can Cabanyes està format bàsicament de pi pinyoner (*Pinus pinea*). Recentment s'han plantat algunes alzines (*Quercus ilex*). Aquests arbres, juntament amb alguna altra espècie arbustiva, són habitats per nombroses colònies de tórtora turques (*Streptopelia decaocto*), tudons (*Columba palumbus*) i garses (*Pica pica*). Altres ocells presents al bosc són el tallarol capnegre (*Sylvia melanocephala*), la mallerenga carbonera (*Parus major*) o el raspinnell comú (*Certhia brachydactyla*).

Ja fora de l'Espai Natural de can Cabanyes, però sense perdre interès biològic, ja que condiciona la fauna d'aquest, trobem el riu Congost (fig. 2). Les espècies més abundants són la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*) i l'ànec collverd (*Anas platyrhynchos*), encara que hi podem trobar, en menor abundància, altres espècies: el bernat pescaire (*Ardea cinerea*), fàcilment localitzable a l'hivern, el martinet blanc (*Egretta garzetta*) i gran diversitat d'aus passeriformes com ara la cadenera (*Carduelis carduelis*), el trist (*Cisticola juncidis*) o el repicatals (*Emberiza schoeniclus*), que ens visita a l'hivern. Respecte a la vegetació del riu, hi podem trobar dues zones clarament diferenciades: els herbassars i el canyissar. Als herbassars es situen arbres com el pollancre (*Populus nigra*), l'om (*Ulmus minor*) o el salze (*Salix alba*), arbustos com l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*), tomateres (*Solanum lycopersicum*) i diferents plantes herbàcies.

Fig. 2. El riu Congost a Granollers

Els canyissars es situen a la riba del riu, i presenten una diversitat d'espècies vegetals similar a la de l'aiguamoll, a més de la presència de la canya de Sant Joan (*Arundo donax*). Les precipitacions anuals que hi ha en zones properes al riu estan estretament relacionades amb la fauna del medi. En època de reproducció, l'augment del cabal del riu pot causar la desaparició de nius d'algunes espècies que crien entre la vegetació, ja que hi ha poca diferència d'alçada entre la riba i el nivell del riu.

La migració

La migració de qualsevol espècie animal consisteix en el desplaçament de llarg recorregut amb l'objectiu principal de trobar aliment, i no per fugir del mal temps, ja que la majoria d'espècies estan adaptades a aquests canvis de climatologia. A la primavera i l'estiu, els biomes temperats són molt més productius que a l'hivern. Per tant els moviments migratoris es situaran a la primavera i a la tardor, principalment. Adaptades a les necessitats de cada espècie, podem trobar diferents tipus de migració: estival, hivernant, parcial (quan una població d'una espècie sedentària augmenta amb l'arribada d'exemplars a l'estiu o a l'hivern), de pas (espècie present en un territori solament durant els moviments migratoris), en llaç (espècie present solament durant un dels moviments migratoris) o altitudinal. Aquest últim tipus de migració és típic d'espècies alpines i consisteix a descendir d'altitud a l'hivern, per tal d'evitar la neu, que els impedeix accedir a les poques fonts d'aliment que hi ha a l'època.

Fig. 3. Principals rutes migratòries de les espècies europees

Font: Francesc Jutglar (1999): *Aves de la Península Ibèrica*, Barcelona, Editorial Planeta.

A l'hora de creuar el Mediterrani, hi ha rutes principals pels passos més estrets, com són l'estret de Gibraltar o el Bòsfor (fig. 3). Aquestes rutes migratòries es poden veure alterades per l'ésser humà (les aus descansen en vaixells i són desviades de la ruta) i per forts temporals. D'aquesta manera, cada any arriben espècies no usuals a les nostres latituds, provinents d'Àsia, Àfrica o Amèrica.

La migració també comporta en algunes espècies comportaments curiosos, com és el cas de l'oreneteta vulgar (*Hirundo rustica*), que fa un moviment de llacuna en llacuna per evitar la superpoblació de mascles o joves, o l'abellerol (*Merops apiaster*), que, a l'hora de tornar a Àfrica, les poblacions europees es divideixen en dos: per una banda, els exemplars ibèrics, italians i francesos creuen el mar Mediterrani per l'estret de Gibraltar, i la resta han de creuar tot el Mediterrani.

Catàleg ornitològic

Aquest catàleg consisteix en la llista total d'espècies d'aus observades durant la part pràctica del treball. La metodologia utilitzada durant el treball de camp ha sigut l'observació, durant 22 dies, en horari principalment de matí (de 7h a 12h), encara que alguna tarda també s'ha visitat la zona (de 18h a 20-21h). De cada espècie observada s'anava anotant el nom i el comportament, a més d'anotar cada dia la data, l'hora, la climatologia i la llista total d'espècies observades. El material utilitzat ha sigut el més imprescindible: prismàtics (Tento 12x40), llibreta i una càmera fotogràfica (Panasonic Lumix FZ-18), que després ajudaria en la identificació o confirmació d'espècies concretes.

Al catàleg les espècies es troben ordenades en famílies per ordre alfabètic. A l'apartat de cada espècie podem trobar el nom científic, el nom de l'autor (persona que descriu l'espècie per primera vegada) i l'any de la primera descripció, el nom comú (en català, castellà i anglès), la mesura de l'espècie, l'envergadura (en el cas de les famílies *Acciptridae* i *Falconidae*), els caràcters bàsics per a la identificació i la zona on ha estat observat. També hi podem trobar símbols que aporten altra informació sobre l'espècie. El símbol I indica que l'espècie ha sigut introduïda, és a dir, que no és originària de la península Ibèrica. El símbol R indica que l'espècie no és comuna a la Península, ni hi nidifica ni la visita regularment.

A continuació podem trobar la informació que conté el treball d'algunes de les espècies observades més interessants.

Fam. *Acciptridae*

1. *Buteo buteo* (Linnaeus, 1758)

Nom comú: Aligot comú, busardo ratonero, common buzzard.

Identificació: 46-58 cm, 110-132 cm. Rapinyaire de mida mitjana. Fàcilment identificable per la cua en forma de ventall, vora de l'ala de color marró i resta del cos amb tons marrons també.

Observat: Sobrevolant la zona. Les observacions han sigut més freqüents a mesura que arribava l'hivern. Solitari.

3. *Hieraetus pennatus* (Gmelin, 1788)

Nom comú: Àguila calçada, àguila calzada, booted eagle.

Identificació: 40-44 cm, 110-135 cm. Rapinyaire de mida mitjana. Similar a l'aligot comú, però aquest té les ales més estretes i un vol diferent. Part inferior de color crema, menys les plomes de l'ala, que són més fosques.

Observat: Observat un individu el dia 19 d'octubre, sobrevolant la zona. Solitari.

Fam. *Ardeidae*

10. *Ardea cinerea* (Linnaeus, 1758)

Nom comú: Bernat pescaire, garza real, grey heron.

Identificació: 90-100 cm. Bec groc i llarg. Part superior del cap de color negre. Coll llarg de color blanc amb taques negres a la part frontal. Resta del cos de color gris, amb parts més negres. Potes llargues.

Observat: Posat estàtic al riu o pescant a la riba o volant, amb el coll plegat. A l'hivern és més freqüent. Solitari.

Font: Elaboració pròpia.

Nota: Cada mes està dividit en tres desenes. No es mostren les desenes que, durant els seus 10 dies, no s'ha visitat la zona.

14. *Ixobrychus minutus* (Linnaeus, 1766)

Nom comú: Martinet menut, avetorillo, little bittern.

Identificació: 35 cm. Caperull, pit i extrem de les ales de color negre. Resta del cos de color crema. Bec de color groc verdós. Potes verdes.

166

Observat: Un sol individu observat als mesos de setembre i agost entre el canyissar de l'aiguamoll.

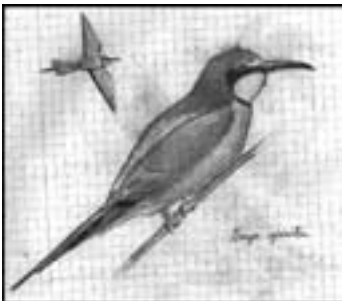
Fam. *Meropidae*

38. *Merops apiaster* (Linnaeus, 1758)

Nom comú: Abellerol, abejaruco europeo, european bee eater.

Identificació: 25-29 cm. Molt acolorit. Part superior de color vermell. La gola és groga i la resta és de color blau. Llista ocular negra. Ales punxegudes amb la vora negra per sota. Bec negre, llarg i una mica corbat.

Observat: Observat per Ramiro Aibar durant els mesos de maig i agost.

Notes
d'investigació

Fam. Phasianidae

48. *Phasianus colchicus* (Linnaeus, 1758) I

Nom comú: Faisà, faisán, common pheasant.

Identificació: 75-90 cm (inclosos 45 cm de cua) en els mascles, 55-63 cm (inclosos 25 cm de cua) en el cas de les femelles. El mascle té el cap de color blau i vermell; la resta del cos és bru vermellós amb taques més fosques i més clares. La femella manca de coloració al cap, i el color general és més bru.

Observat: Difícil de veure. Es troba entre la vegetació arbustiva del riu. A vegades se sent cantar (un so molt potent, un «kogc-kogc» similar al que s'aconsegueix quan s'estira una corda lligada a un vas de plàstic).

Fam. Turdidae

70. *Luscinia svecica* (Linnaeus, 1758)

Nom comú: Cotxa blava, pechiazul, bluethroat.

Identificació: 14 cm. Tons bruns i marrons. Destaca el coll de color vermell, blau, negre i blanc, que varia segons la subespècie.

Observat: Un individu observat el dia 19 d'octubre al riu, a l'alçada de can Cabanyes.

Fam. Viduidae

76. *Vidua macroura* (Pallas, 1764) R

Nom comú: vídua de cua d'agulla, viuda colicinta, pintail whydah.

168

Identificació: 33 cm (inclosos 20 cm de cua). Tonalitat negra i blanca principalment. Bec granívor de color vermell. Cua molt llarga.

Observat: Espècie exòtica, originària de l'Àfrica subsahariana. Dos mascles observats el 28 d'agost baixant des dels arbres al riu.

Notes
d'investigació

A continuació, la llista completa d'espècies observades.

Acrocephalus arundinaceus (balquer)
Actitis hypoleucos (xivitona vulgar)
Aegithalos caudatus (mallerenga cuallarga)
Alauda arvensis (alosa vulgar)
Alcedo atthis (blauet)
Anas penelope (ànec xiulador)
platyrhynchos (ànec collverd)
Anthus pratensis (titella)
spinoletta (grasset de muntanya)
Apus apus (falciot negre)
melba (ballester)
Ardea cinerea (bernat pescaire)
Ardeola ralloides (martinet ros)
Bubulcus ibis (esplugabous)
Buteo buteo (aligot comú)

Carduelis carduelis (cadenera)
 chloris (verdum)
Certhia brachydactyla (raspinell comú)
Cettia cetti (rossinyol bord)
Charadrius dubius (corriol petit)
Circaetus gallicus (àguila marcenca)
Cisticola juncidis (trist)
Columba livia (colom roquer)
 palumbus (tudó)
Corvus monedula (gralla)
Coturnix coturnix (guatlla)
Delichon urbicum (oreneta cuablanca)
Eggreta garzetta (martinet blanc)
Emberiza schoeniclus (repicatalons)
Erithacus rubecula (pit-roig)
Estrilda astrild (bec de corall senegalès)
Falco tinnunculus (xoriguer comú)
Fringilla coelebs (pinsà comú)
Galerida cristata (cogullada vulgar)
Gallinago gallinago (becadell comú)
Gallinula chloropus (polla d'aigua)
Hieraaetus pennatus (àguila calçada)
Himantopus himantopus (comes llargues)
Hirundo rustica (oreneta vulgar)
Ixobrychus minutus (martinet menut)
Larus michaellis (gavià argentat)
 ridibundus (gavina vulgar)
Luscinia megarhynchos (rossinyol comú)
 svecica (cotxa blava)
Merops apiaster (abellerol)
Motacilla alba (cuereta blanca)
 cinerea (cuereta torrentera)
 flava (cuereta groga)
Parus major (mallerenga carbonera)
Passer domesticus (pardal comú)
 montanus (pardal xarrec)
Phalacrocorax carbo (corb marí gros)
Phasianus colchicus (faisà vulgar)
Phoenicurus ochruros (cotxa fumada)
Phylloscopus collybita (mosquiter comú)
 trochilus (mosquiter de passa)
Pica pica (garsa)

Picus sharpei (picot verd)
Prunella modularis (pardal de bardissa)
Ptyonoprogne rupestris (roquerol)
Saxicola rubetra (bitxac rogenic)
 yorquatus (bitxac comú)
Serinus serinus (gafarró)
Streptopelia decaocto (tórtora turca)
 yurtur (tórtora)
Sturnus unicolor (estornell negre)
 vulgaris (estornell vulgar)
Sylvia atricapilla (tallarol de casquet)
 melanocephala (tallarol capnegre)
Tachybaptus ruficollis (cabusset)
Tringa glaréola (valona)
 ochropus (xivita)
Turdus philomelos (tord comú)
Upupa epops (puput)
Vanellus vanellus (fredeluga)
Vidua macroura (vídua de cua d'agulla)

Robert Manzano i Rubio
IES Montmeló